

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

En bobar planet är vårt ansvar - mitt och ditt

Kortekangas, Otso; Vikström, Björn

Published in:
Hufvudstadsbladet

Published: 05/12/2023

Document Version
Final published version

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Kortekangas, O., & Vikström, B. (2023). En bobar planet är vårt ansvar - mitt och ditt. *Hufvudstadsbladet*, 8-9.
<https://www.hbl.fi/artikel/6c8afb82-0034-53c8-b3bb-3fd73c6b2129>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

En bobar planet är vårt ansvar – mitt och ditt

Otso Kortekangas och Björn Vikström skriver om svårigheterna med och vikten av att diskutera individuellt ansvar för klimatet. Mitt under den pågående klimatkonferensen ställer de frågan vilken slags etik som ligger bakom våra klimatval.

Hur ser individens ansvar ut i klimatkrisen? Vilken etik ligger bakom våra vardagliga val som att köra bil, shoppa nya kläder, slösarfa – eller att låta bli något av dessa? Efter sommarens skogsbränder på Rhodos publicerades flera kolumner i finländska medier där individens ansvar tonades ned. Till exempel skrev kolumnisten **Oskari Onninen** (Iltalehti 2.8.2023) och ledarskribenten **Tuulka Matilainen** (Iltalehti 27.7.2023) texter som

raljerade över och förminskade vikten av individers val att avstå från resor med fossila bränslen. Enligt skribenterna är det bara genom statliga och överstatliga policyer såsom beskattning och begränsningar som resandets inverkan på klimatet kan reduceras.

Också flera framstående klimatfilosofer har kommit fram till samma resultat: individers val spelar roll enbart sammantagna, till exem-

pel i form av röster i val för att skapa politiskt tryck för förändring. Men är individers klimatval verkligen så irrelevanta och ointressanta?

Klimatetikens problemområden
Klimatfilosofen **Stephen M. Gardiner** har kallat klimatkrisen för en "perfekt moralisk storm". Enligt Gardiner är klimatkrisen en särskilt svår etisk fråga på grund av tre faktorer.

För det första är det svårt att definiera hurdant ansvar vi ska ha i förhållande till vår samtida mänsklighet – hur pass ansvarig är jag som en nordisk individ för att vattenståndet stiger i Tuvalu?

För det andra är det ännu svårare att definiera vårt ansvar i relation till de kommande generationerna vars livsstilar och identiteter vi aldrig kommer att känna till.

Den tredje faktorn orsakas av de två förra: omständigheten att det är så svårt att skapa en enhetlig etisk teori om klimatförändringen leder till en passivitet där inte tillräckligt görs för att motverka och göra anpassningar till klimatkrisen.

En väg framåt från denna passivitet kan vara att betrakta klimatkrisen och individens roll i den ur ett socialstrukturalistiskt perspektiv. Ur detta perspektiv, som till exempel filosofen **Lauri Lahikainen** företräder, förstås individen inte primärt som en del av ett vagt definierat kollektiv ("mänsklighet"), utan som en del av samhällsliga strukturer.

Klimatförändringen är enligt detta synsätt inte ett resultat av våra individuella och kollektiva val och aktiviteter, utan den produceras av de fossilkapitalistiska strukturer som vi alla är en del av. Det är alltså inte misslyckandet av det kapitalistiska systemet som lett till klimatkrisen. Problemet är att systemet fungerar precis som det är tänkt.

Den socialstrukturalistiska teorin kan hjälpa oss att förstå individens ansvar inom strukturer, och ge oss en möjlighet att kritisera de strukturer som producerar klimatförändringen. På så sätt kan vi i bästa fall motverka att klimatförändringen eskalerar.

Detta sker enligt Lahikainen effektivast genom en klimataktivism riktad mot de fossilkapitalistiska strukturer, och genom att påverka genom våra vardagliga sociala nätverk. Detta är någonting som också den amerikanska statsvetaren **Iris Marion Young** samt de finländska filosoferna **Säde Hormo** och **Teca Kortekmäki** diskuterat: effekten av att påverka genom de sociala grupper och strukturer vi är en del av. Dessa kan vara enheter så som familjer, arbetsgemenskaper, hobbygrupper och så vidare. En liten ändring i ens dagliga sociala sammanhang kan få stor effekt då den skalas uppåt längs med dessa strukturer.

Från skuld till ansvar

Det står klart att om vi hörjar skylla på enskilda individer så riktar vi bort fokus från de politiska och

ekonomiska strukturer som påverkar oss alla och som skapar både klimatförändringar och dessutom oräta socioekonomiska positioner. Att skuldbelägga är sällan en effektiv pedagogisk metod. Därför borde vi enligt Young och Lahikainen i stället tala om ansvar som en framåtriktad tanke som öppnar möjligheter för oss att påverka där vi kan.

Det som saknas i den etiska diskussionen och i samhällsdebatten är en tydligare röst för det etiska valets egenvärde, eller varför det etiska valet har betydelse. Till exempel Lahikainen diskuterar förvisso etiska dygder och hur det fossilkapitalistiska systemet reproducerar dygder som är skadliga för klimatet. Enligt detta synsätt kunde ett medvetet etiskt val till exempel innebära att vi i våra sociala sammanhang föder fram och övar

Delegater anländer till COP28. Klimatdiskussionen präglas av ett ursäktande etos, som lägger mycket fokus på politiska beslut istället för på individens val, skriver Kortekangas och Vikström. FOTO: KARIM SAHIB / AFP / LEHTO/ALFA

Det är alltså inte misslyckandet av det kapitalistiska systemet som lett till klimatkrisen. Problemet är att systemet fungerar precis som det är tänkt.

oss i annorlunda dygder som befrämjar miljösydd snarare än vinstmaximering.

En viktig fråga kopplad till etiska val och deras egenvärde är de olika ursäkten som individer kommer med för att inte välja "mer etiskt". I mycket av dagens klimatdiskussion finns ett ursäktande etos som lägger mycket fokus på politiska beslut (till exempel den statliga beskattningen av flyg kontra tåg). Samtidigt vet de flesta av oss mycket väl att vi som individer ofta kunde välja på ett annat, mer etiskt hållbart sätt.

Då vi till exempel kör bil – och nej, elbilar är inte utsläppsfria – i stället för att promenera så gör vi ett val som vi vet är värre för klimatet än det andra alternativet. Det är lätt hänt att vi tänker att just vårt körande, vårt semesterande eller vår viktiga arbetsresa inte spelar så stor roll. Eller kanske är vi alltför utmattade på grund av vår vardagsstress för att orka välja bättre – dessa är viktiga faktorer som framför allt Iris Marion Young diskuterat.

Grekland härjades svårt av skogsbränder på sensommaren. FOTO: ACHILLEAS CHIRAS/TT-AP

Klimatetologins perspektiv

I det etiska virrvarr som omringrar klimatdiskussionen kan ett klimatetologiskt perspektiv vara berikande. Ett exempel är Evangelisk-lutherska kyrkans klimatprogram "Tacksamhet, respekt, måttfullhet" från 2008. Programmet formulerar en tanke om att vi människor är fria att göra val som är bra för medmänniskorna och för miljön.

Ingen av oss är perfekt, vi väljer alla fel och vi gör det ofta. Men vi är också fria att inse detta och göra bättre val i framtiden – med våra medmänniskors väl som kompass. "Medmänniskor" kan här hänvisa till vår närkrets eller till en abstrakt tanke om de kommande generationerna. Vårt intima beroende av varandra beskrivs i kristen tradition bland annat med hjälp av bilden av en kropp med många lemmar. Delarna behövs just därför att de är olika, men de kan inte fungera frikopplade från varandra. Ansvaret är sålunda gemensamt, men också möjligheterna att förändra livet tillsammans.

I luthersk anda är poängen i

"Tacksamhet, respekt, måttfullhet" inte att mäta de positiva effekterna av våra val och gärningar eller ens tänka på dem särskilt mycket. Det etiska valet görs därför att prioriterandet av våra medmänniskors behov framför våra egna är rätt i sig. Utan att hemfalla åt en regelorienterad etik eller någon slags luthersk fundamentalism så bidrar detta perspektiv ändå med tanken att det etiska valet äger ett egenvärde, oavsett följderna.

Omöjligt att bedöma enskilda val

Vi lever i en värld där vi inte vet vad våra klimatrelaterade val egentligen kommer att ha för effekt. Vi vet inte om det vi väljer som individer och kollektiv kommer att räcka till för att vända den negativa utvecklingen.

Och även om vi skulle lyckas med att uppnå klimatmålen så är det omöjligt att peka på den plats våra enskilda val haft i den långa kedjan som lett fram till denna framgång. Det är som med den så kallade soritesparadoxen: det är omöjligt att veta när en sandhög upphör att vara en hög då man plockar bort ett sandkorn åt gången. Men vi vet att bortplockandet av alla dessa sandkorn tillsammans leder till att högen försvinner.

Filosofen **Matthias Fritsch** har i sin bok *Taking turns with the Earth* formulerat en tanke som, precis som kyrkans klimatprogram, framhäver det etiska valets autonomi från de mätbara effekterna. Enligt Fritsch innefattar vår generations tur på jorden ett ansvar för att lämna en bobar planet till dem som kommer efter oss.

Det är vårt ansvar enbart och helt enkelt på grund av att vi själva ärvt en bobar planet av dem som gått före oss.

Otso Kortekangas
Historiker vid ÅA, Docent i Nordenstudier vid HU

Björn Vikström
Professor i systematisk teologi vid Åbo Akademi och tidigare biskop i Borgå stift.